

РЕЦЕНЗИИ

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
АЛМАНАХ**

„БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРОЖДЕНСКО УЧИЛИЩЕ“

(Дидактически проблеми на математическото образование)

Маринела Великова

Книгата на проф. Ал. Маджаров „Българското възрожденско училище“ представлява цялостен и системен анализ на дидактическите проблеми на математическото образование през Възраждането. Авторът прави сполучлив опит да запълни някои бели петна в историята на българското образование и дава собствени решения на съществуващи противоречия.

Научният труд е структуриран в две части. Първата част „Дидактически проблеми до Кримската война (1853–1856)“ се състои от три глави. Първата глава има определено методологическа роля. В нея проф. Ал. Маджаров изказва становища за спе-

цификата, същността, целите и характера на историко-педагогическите изследвания. Според него „предметът на историята на българското образование и педагогическа мисъл е формулиран **едностранчиво**“. Авторът поставя акцент върху необходимостта в историко-педагогическите изследвания проблемите да се анализират не от гледна точка на историята, а от педагогическа гледна точка. Първата глава на съчинението е изключително ценна, защото изпълнява функцията на методологическо ръководство за всички, които имат амбицията да изследват историческите аспекти на образованието.

Във втора глава „Състояни-

ето на обучението по математика“ проф. Маджаров анализира методическите характеристики на математическото образование, теоретично развити от класиците на Европейския ренесанс – Я. Н. Коменски, Й. Песталоци, А. Дистерверг, А. Грубе и техните последователи в Русия. Последните имат най-голямо влияние върху развитието на българската учебно-възпитателна практика и методическа мисъл.

В трета глава проф. Ал. Маджаров търси отговор на въпроса „Кога започва новобългарският период в развитието на педагогиката?“ На основата на системен, критичен и задълбочен анализ на математическото образование в края на XVIII в. той отхвърля необоснованите твърдения, че началото на новобългарския период в развитието на дидактическите идеи започва с буквара на М. Теодорович. Според него безспорно е становището, че ролята на такава начало в историята на педагогическата мисъл има „Рибният буквар“.

Воден от идеята, че „В досегашните публикации, в които се засяга и аритметичният материал, се съдържат и редица неточности, недоказани твърдения, погрешни тълкувания на някои текстове и др...“ (с. 51), проф. Ал. Маджаров прави обстоен анализ на „Рибния буквар“ от гледна точка на изследвания проблем. Чрез книгата „Българското възрожденско учи-

лище“ читателите ще задълбочат, уточнят и конкретизират познанията си за целта на обучението по аритметика, извлечена от „Предисловието“, за наименованието „Аритметика“ и операциите, за мястото на аритметичния материал в „Рибният буквар“ и в системата на обучение по аритметика.

Принос към историята на педагогиката и българското образование е обстояният преглед, който проф. Ал. Маджаров прави на съдържанието и обема на аритметичния материал в „Рибният буквар“, особено в частта, отнасяща се до „Таблицата“. От анализа ѝ следва логическият извод, че Петър Берон пръв релативизира идеята за годишен преговор, за систематизиране и обобщаване на знанията.

Трета глава продължава със сравнително изследване на „Аритметика или наука числителна“ на Хр. Павлович и „Аритметическое руководство“ на Н. Бозвели. Анализът на автора върху целите на обучението, принципите за подбор и структуриране на учебното съдържание завършва с изводи, отнасящи се до мястото на тези учебници за утвърждаване на учебния предмет „Аритметика“ и развитието на българското възрожденско училище въобще.

Специално внимание проф. Ал. Маджаров отделя на превода на Сава Радулов „Стихийна аритметика“, който неоснователно е убягнал от погледите на педагози

и методици. Според учения този превод не може да се подминава и да остава незабелязан, защото монахът твори нова математическа терминология и спомага за от-диференцирането на редица математически понятия. Страниците, които професорът посвещава на „Стихийна аритметика“, са също принос към историята на българското образование.

Трета глава завършва с преглед на решените и нерешените въпроси на математическото образование през втората четвърт на XIX в. Това са въпросите, свързани с определяне целта на обучението по математика, на методическите похвати, на обема и структурирането на учебното съдържание.

Втората част на книгата „Учебни помагала и дидактически проблеми от Кримската война до Освобождението“ се състои от пет глави. На основата на кратък обществено-политически анализ проф. Ал. Маджаров формулира три главни педагогически задачи, стоящи пред Българското възрожденско училище: а) „Математическото учебно съдържание да се изравни с математическите знания, които се дават в свободните европейски страни...; б) Изравняване на педагогическите технологии...; в) за идейната насоченост на цялостния учебно-възпитателен процес в училище...“ (с. 143)

Следвайки логиката на изследването си, проф. Ал. Маджаров

ни представя преведеното от Т. Икономов първо методическо ръководство за обучение по аритметика. Според автора „предисловието“ към него, което е оригинален текст, представлява „една програма за изравняване на обучението по математика в българските училища с обучението по математика в най-напредналите страни.“ (с. 144)

Задълбоченият и компетентен анализ на ръководството от страна на проф. Ал. Маджаров ни дава основание да повярваме в изводите, които той прави по отношение приноса на Т. Икономов за развитието на методическите идеи.

В глава VI и VII читателите получават богата информация за сборниците и учебниците по математика, издадени през разглеждания период. Проблемите, които са обект на авторовия интерес, са свързани с наименованието на учебниците, обема и структурирането на учебното съдържание, някои технологични разработки и др.

Специално внимание в книгата проф. Ал. Маджаров отделя на преведените от Хр. Ботев „Уроци за първите аритметически правила и счетовете от Михайлова“. Изследователските търсения на съвременния учен-методик са насочени към текстовите задачи с историческо съдържание, задачите от естествознанието, задачите, които се решават с опера-

ции събиране, изваждане, умножение, деление и др. На основата на открити от професора несъответствия между превода и оригинала, той започва полемика с други изследователи на превода на Хр. Ботев като поставя логичния въпрос: „Защо корените на Ботевите задачи не се търсят в българската действителност, а се насочват усилено към Русия?“ (с. 251)

„Българското възрожденско училище“ е книга, която впечатлява с богатата фактологична информация, използвана от проф. Ал. Маджаров за компетентен и задълбочен анализ. Като резултат от обосновани разсъждения са убедителните изводи на автора за целите, характера и съдържанието на математическото образование през Възраждането.

ЦЕНЕН ПРИНОС В ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Панайот Дражев

Многогодишните изследователски дирения на известния български педагог, историк на образованието проф. д-р Марин Люлюшев, отново приятно изненадаха нашата просветна общественост с нова авторска творба – “Българската просвета в Браила”. Дело на авторитетното университетско издателство “Св. св. Кирил и Методий” във Велико Търново, книгата се посреща с интерес от всички, имащи отношение към тази научна област, за което допринася и нейното високо по стойност полиграфическо оформление,

включително набор, печат и илюстративен материал.

Разбира се, за тези, които познават отблизо личността и творческото дело на именития професор от Педагогическия факултет на Великотърновския университет, последната му книга (обект на нашето разглеждане), не е изненада за тях. Дългогодишен титуляр на катедра “Педагогика” и на самия Педагогически факултет, на който е и създател, и пръв декан, проф. М. Люлюшев не се задоволява да чете пред своите студенти само традиционните курсове по история на педагогиката и история на българското образование, тъй като от години той наложи в своята професионална пропедевтика нов и обогатен по съдържание и обхват на проблеми лекционен курс, в който включи нови области и проблеми на просветното дело на българите, живеещи в чужбина, която доскоро не беше позната на широката научна общественост.

Това именно **ново** предопредели и цялото творчество на автора през последните десетина години, в чиято тематика той насочи своите творчески усилия, като си

извоюва безспорно водещо място не само с откритите нови документални материали за културно-просветния живот и развитие на българската емиграция през XVII–XIX век в днешните държави Румъния, Русия, Молдова, Унгария, Югославия и т. н., но и убедително доказва неразривната ѝ връзка с поробеното, а по-късно и с освободеното им отечество след 1878 г.

Авторът убедително доказва, че те не скъсват връзката с майката-родина, включително и до наши дни – там, където са останали по чудо все още техни представители – твърди български патриоти, грижливо бдящи за опазването на тези нявгашни културно-просветни огнища – наши национални светини. Те чрез източноправославната ни църква и училището са се формирали в народностен и национален дух в една непосилна обстановка на последователно асимилираща ги чуждоезикова и национално-политическа среда на държавите, в които нявга са намерили убежище, спасявайки се от нечовешките условия на живот в старата Османска империя.

Най-ценното в това изследване според нас е новият подход на автора, който представя преди всичко българското емигрантско образователно дело в съседните на България земи не като нещо откъснато и различно от просветните процеси на поробените българ-

ски територии през XVIII–XIX в. (а и в годините до края на Втората световна война), но като едно неразривно цяло на образователен процес по същност и задачи, включително и чрез дейността на едни и същи просветни дейци. Чрез своите просветни възгледи и дела те действително движели паралелно (в огромната си част) българската просвета, в контекста на съответната историческа епоха, оставяйки след себе си забележителни последователи и резултати, в чиито дела е отразено общото културно-народностно развитие на българската емиграция във всички земи извън България, където са се заселили наши сънародници през различните смутни исторически времена от летописа на нашия народ.

Тази ярко отразяваща се тенденция и подход в разглеждалия труд (а трябва да добавим и в други публикации на автора), правят отрадното впечатление у всекиго, който има отношение към тази чувствителна за всеки родолюбив българин тематика.

Тази творческа линия проф. М. Люлюшев отстоява ярко и в новата си творба за българската просвета в Браила. Това произведение не само обогатява тази тенденция в нашата съвременна просветна историопис, но и го потвърждава чрез своя автор с много нови и непознати досега изворни и документални материали, почерпани от фондохранилищата на ре-

дица държави, в които авторът работи системно от години. Именно на тази основа той ни разкрива задълбочено и научно аргументирано културно-просветния живот на нашите сънародници в някогашна Браила (Влашко) – най-големият емигрантски център на българите в онези времена и играещ значима роля в нашата народностна летопис през последните две столетия, та чак до средата на 60-те години на нашия век.

Въпреки скромно добавеното от автора подзаглавие на книгата “Учебно помагало за студенти педагози”, тя надхвърля далеч това ограничение и се превръща по наше мнение в един значим по съдържание и актуалност труд, който е така необходим и като университетски учебник, и като полезно четиво за всички слоеве на нашия народ, защото дава ясни отговори на много въпроси, които интригуват съвременните поколения, в известна степен провокирани и от съвременните медии по посока на такива въпроси като има ли, къде и как живеят или са живели българите в миналото и днес извън пределите на отечеството ни и др.

Рецензираната от нас книга се състои от три основни глави, които традиционно, но точно представят същността на изследваните проблеми: Браила и формирането на българската колония в миналото, българската просвета в Браила през Възраждането и

просветното развитие на българското население в този град след обявяването на независимостта на Румъния. Тяхната тематика се откроява ясно и чрез умелото разделяне на главите на редица подзаглавия, в които естествено се откриват по-малки, но изключително свързани с всяка глава въпроси като например социално-икономическите и политическите предпоставки за просветното движение на нашата емиграция в Браила (неговото начало и развитие), за първите и по-късни наши просветни дейци, които оглавяват тези процеси и т. н., като на всички от тях е отделено подходящо място не само като на учители и революционери, но и като на педагогически дейци със завидна учебна дейност, схващания и особено на техните новаторски за времето си културно-просветни идеи, като тези на Добри Войников, Тодор Пеев и др.

Утвърден изследовател в тази област, М. Люлюшев борави вечно с многобройни чужди и наши архивни източници и богатата литература за разкриване същността на своя полезен труд, разказващ убедително за ролята “на сънародниците ни от Браила през Възраждането и по-късно след обявяване на независимостта на Румъния и да се определи мястото и ролята им в общата борба за просветен и културен възход на България”, както отбелязва сам авторът.

Първата глава на книгата разкрива възникването, развитието и социалното разслоение на българската колония в Браила, чиито представители със свои различни идейно-политически възгледи и убеждения по различен начин участвуват в културно-просветния живот на колонията и в самите поробени български земи. Въпреки, че тя е най-голямото средоточие във Влашко, а така също и славеща се като най-икономически възмогната и интелигентна по състав, тя не намира достатъчно сили да оглави и задоволи културно-просветните процеси тук, а и във всички румънски княжества, включително и по-късно в кралство Румъния до края на Втората световна война, където живеят българи. Като основни причини за това се открояват държавното недружелюбие и национализмът на румънските правителства през тези години, което има неблагоприятно отражение върху отношенията на местните власти към българското население, включително към неговите културно-просветни, икономически и политически права и свободи, които възпират “всестранното му развитие и народностно утвърждаване”.

Втора глава, която заема централно място в повествованието, разкрива важни проблеми от изследваната материя и връзката ѝ с историята на отечеството:

а) в резултат на бързото си икономическо и културно-прос-

ветно развитие, българската колония в Браила става една от най-големите в този град с влияние върху неговия цялостен живот;

б) на тази обществена основа българското училище тук “бележи високо развитие”, както по брой на учениците, съвременен учебен план и учебни програми, така и по засилване на родолюбивите прояви в колонията в града;

в) присъствието като учители и директори на едни от най-изявените български възрожденци от тази епоха – Добри Войников, Васил Друмев, Тодор Песев и други дейци, издигат равнището на учебния процес в училището на българските колонисти със своите новаторски педагогически идеи, допринасяйки ярко за националното самосъзнание на българите в този град и във Влашко.

В трета глава авторът разглежда просветното развитие на българското население в Браила след обявяването на независимостта на Румъния и в условията вече на свободната българска държава. За пръв път на основата на богат архивен материал М. Люлюшев посочва трудните международни отношения в тази насока, които въпреки политическите превратности в годините до края на Втората световна война, постепенно довеждат до замирането на културно-просветния живот на тамошните българи, в резултат на една трайно осъществявана държавна политика от страна на румънските влас-

ти. Напразни остават усилията на българското министерство на народното просвещение да подпомага материално и документално с учебници и помагала учебния процес на известното българско училище тук, което намалява все повече числеността на своите ученици-българчета, въпреки че в него работят всеотдайни учители-патриоти, изграждащи работата си в училище в унисон с общите насоки на образование в тогавашната българска държава.

В края на Втората световна война училището е официално закрито от румънската държава, въпреки че обучението се изграждало на основата на румънски учебници, преведени на роден език. Новото възрождение на българската просвета и училище в Браила през 1945 г. има краткотрасен живот — едва до средата на 60-те години на нашия век, когато въпреки „дружеските социалистически отношения“ между нашите две държави, румънският шовинизъм и национализъм вземат връх в държавната политика, като под техните удари попада и българската просвета тук, която престава вече да съществува, заедно с всички останали български училища и други центрове на емиграцията ни на румънска територия.

Навременната поява и полезността на тази книга за българските читатели не могат да се вместят в настоящите броеви редове, тъй като нейното представя-

не макар и накратко цели преди всичко да привлече вниманието на научните и студентски среди към нея, защото същността и значението ѝ не могат да бъдат преходни в пълния смисъл на думата, особено в новите условия на нашия обществено-исторически живот днес.

Авторитетът на това изследване се подсилва и от многобройната използвана литература от страна на автора предимно на чужди езици, както и от приложения богат, убедителен и почти непознат за читателите документален и илюстративен материал по третираните въпроси.

Разбира се, към произведението на проф. д-р Марин Люлюшев могат да бъдат отправени и редица критични бележки, като например обща краткост на цялостното изложение на поставените проблеми, недостатъчна според нас историческа интерпретация и разширеност на обществено-икономическите условия на живот на браилските българи през различните исторически епохи и етапи на техния живот на румънска земя, недостатъчното осветляване като обем и задълбоченост на връзките между българите от колонията и нашето националнореволуционно движение в онези епохи и най-вече през Възраждането, по-задълбочен анализ на педагогическите идеи (според нас) и на други преподаватели в нашето училище на този крайдунавски румънски град,

незадоволително представяне на “деликатните” отношения на нашата държава с Румъния преди и след Втората световна война по отношение на браилското и на другите български училища на нейна територия с оглед задълбоченото осветляване на тези процеси и т. н.

Убедено считам обаче, че не това е най-важното в случая, а преди всичко оценката по достойнство на тази наистина полез-

на за всички ни книга и най-вече за конкретния си адресат – занятията по тези проблеми в нашите университети, където учебната дисциплина “История на педагогиката и на българското образование” не може да се осъществява пълноценно без научната продукция на нашия именит учен и особено без последната му и рецензирана с удоволствие от нас значима творба, написана наистина с вдъхновение на “ползу роду”.